

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Originalerne fra Haldum og Omegn

– og andre historier

fortalt af Arne Mogensen (1914-1997)

Originalerne fra Haldum og Omegn – og andre historier fortalt af Arne Mogensen (1914-1997)

Redaktion: Svend Aage Mogensen

ISBN 978-87-971954-0-6

Publiceret på www.langvad26.dk/originalerne

Januar 2020

Forord

Min far, Arne Mogensen (1914-1997), ville gerne fortælle en god historie – og i det sidste tiår af sit liv nedskrev han en håndfuld beretninger og anekdoter ”fra gamle dage”.

Enkelte fortællinger nåede det lokale ugeblad eller egnarkivets årsskrift, de fleste historier lå stadig i skuffen, da han døde. Enten som ufærdige breve til andre lokalhistoriske interesserede venner og bekendte på Hinnerup-Haldum-Hadsten-egnen eller som tilløb til at skrive sine erindringer.

De er samlet i dette hæfte.

Målet med min fars skrivelser var ikke at fortælle historie, men at fortælle historier.

Som det stod i hans nekrolog, så havde han evnen og lysten til at underholde til det sidste – derfor er jeg sikker på, at det er helt i hans ånd, at jeg har renskrevet og udgivet hans historier.

Svend Aage Mogensen

Januar 2020

Indhold

Nekrolog.....	5
Skolegang.....	6
Min første jagt.....	8
Morgenmad for husmand og murer	10
Da Andelsbanken gik ned.....	11
Jagt 1930: Min første Hare.....	15
Så vidt jeg husker! [Murergerningen].....	18
Labinggård, Haslev	20
Da Laurs og Bines skorsten fik sit endeligt.....	21
Originaler fra Haldum og omegn	23
Kautionisterne	27
Børge Jensen og præmieskydning i Sønder Vinge, 1944	29
Jagtpokal fra besættelsestiden.....	32

Nekrolog

Nekrolog fra Århus Stiftstidende, 13. marts 1997.¹

Arne Mogensen

■ Forhenværende murermester **Arne Mogensen**, Århusvej 23, Hinnerup, er død, 82 år.

Med Arne Mogensens død har Hinnerup mistet en af de markante skikkelser i bybilledet. Han havde et indgående kendskab til det Hinnerup, han som murermester var med til at sætte sit præg på i mere end en menneskealder.

Han var i besiddelse af et sprudlende humør og en sjældnen evne til altid at se de lyse sider ved tilværelsen. Det gjorde ham ofte til det naturlige midtpunkt, når han med sit fortælle talent øste af sin viden om lokale forhold med sans for de lidt skæve vinkler og de mange originaler, der også har befolket byen.

Selv efter, at han var blevet ramt af alvorlig sygdom, bevarede Arne Mogensen sin humoristiske sans og lysten til at sprede glæde omkring sig med morsomme historier fra fortiden og pudsige tildragelser fra hverdagen.

Arne Mogensen var født i Haldum, hvor hans far var husmand og murermester, og han blev i sin tid udlært hos sin far. Han har været med i Hinnerups udvikling fra søvning stationsby til nutidens by, og især i 60'erne og 70'erne gav han selv sit væsentlige bidrag til nybyggeriet. Da forretningen var størst, havde han omkring 40 mand i arbejde, og han stod blandt andet for byggeriet af plejehjemmet Skovbrynet.

Arne Mogensen efterlader sin kone Grethe og sønnen Svend Aage.

¹ Nekrologen er gengivet med tilladelse fra Århus Stiftstidende 03.01.2020. Billedet er taget af Stiftstidendes fotograf Niels Rieter ifm. med en artikel, "Pensionister på arbejde" om pensionister der udførte frivilligt arbejde på Hinnerup Egnsarkiv. Denne artikel blev bragt i Århus Stiftstidende 30.07.1989

Skolegang

I 1914 kom mine forældre fra Trøjborg i Aarhus til en ejendom på ca. 10 tdr. land i Haldum. De kom ca. 1. maj, ejendommen var ikke tilsået, men blev det omgående. Min Far søgte derefter arbejde som murer.

De havde et barn på godt et år, og ventede nr. to i oktober.

I august blev min Far en nat indkaldt til sikringsstyrken. Klokkeren var ca. 10 og han skulle møde senest kl. 12 i Aarhus. Han nåede det. Men Mor fældede mange tårer. Hun var jo højgravid, skulle klare det daglige arbejde og høsten stod for døren. Men sorg blev til glæde vendt. Det viste sig, at min Far med sine 32 år var for gammel til indkaldelse, han kom hjem næste formiddag godt og vel så fuld som en pave, har min mor ofte fortalt. Han blev tilgivet.

I 1920 eller 21 huserede "Den spanske syge" – også min Far og Mor blev i efterårsmånederne angrebet, og vi tre drenge i alderen 5 til 8 år måtte fodre og passe køer, grise, heste og høns. Men Mor, der som sædvanlig var gravid, var hårdest angrebet, hun lå i sengen, og fortalte, mere død end levende, hvordan vi skulle lave mad til os selv, vor lille søster og den smule, som Far og Mor skulle have. Far stod, med høj feber, op to gange om dagen for at malke 5 køer og køre trillebøren med gødning ud. Det magtede vi ikke. Der var næsten ingen hjælp at få. Naboer og gode venner var også syge.

Det gik dog over, vi var alle hårdføre, i god foderstand, og ikke for godt vant. Men mange andre døde, mest ældre og svagelige.

I foråret 1921 begyndte min skolegang i Haldum skole. Jeg husker min første skoledag, jeg fulgtes med min ca. 1½ år ældre broder. Vi blev straks belært om, at degnen, der havde været underkorporal ved "De Randers Dragoner" ikke tålte eller tolererede, at nogen fløjtede, at vi, hvis vi mødte Degnen på legepladsen, skulle stå stille, tage huen af, og nikke "god dag".

Der fandtes kun en lærer ved, skolen, altså degnen, og der var første og anden klasse. Det blev dog ændret i vistnok 1924. Da blev der bygget en ny skole, og en lærerinde blev ansat.

Den første skoledag gik med indskrivning og hvor vi skulle sidde, mødedage og tider blev nedskrevet til at tage med hjem. Degnens kone hjalp ham og os. De mødre der havde fulgt deres børn til skole, skulle straks hjem, men børnene var for så vidt også i gode hænder og kunne i de fleste tilfælde følge med ældre børn fra skole. De gik alle. Og biler behøvede man ikke at frygte, der var langt imellem dem i 1921.

Ikke ret mange kendte bogstaverne eller kunne skrive dem. Degnen gik rundt og forhørte sig, de der kunne noget, blev placeret på de forreste bænke, så kunne de mindre dygtige kikke de foransiddende over skuldrene, så degnen kunne forblive på sin trone, katederet. Den første dag talte degnen egnens dialekt, som vi bedst forstod. Således spurgte han Niels Peter nede fra Urbroen om han kunne "løs" (læse). Jow, Niels Peter trak lidt på det, men klarede op og sagde "A ka da nemt løs åll de knujje mi browwe Johannes ka slå". Fint sagde degnen, og smilte, men ka do så ove stave, det kunne han ikke. Men han var lærenem og fik det snart lært, husker jeg.

Degnen skrev bogstaverne op på den sorte tavle i alfabetisk orden og viste hvordan vi skulle gøre. Her har vi så det store A, og det er det store B, forklarede degnen. Her blev han afbrudt af Hardy, der udbrød "Hvo æet da en sjov .....". Degnen gav sig nu til at forklare, at vi ikke måtte snakke i timen, kun når han spurgte. Han forklarede ligeledes, at han ikke ville høre nogen banden, før de blev voksne, og hørte han bandeord, ville vedkommende få spanskkrøret at smage i bagdelen. Han viste os spanskkrøret,

det lå forrest på katederet, og jeg tror næppe nogen dreng gik ud af skolen uden at have "smagt" degnens spanskør.

Degnen brugte sommetider kollektiv afstraffelse, når der var begået drengestreger, som f.eks. at svampen til aftørring af den store tavle var gjort drivvåd eller skrivekridtet var knækket i småstumper, et atlas vendt på hovedet osv. osv. Når ingen ville tilstå, blev vi stillet på række, døren ud blev åbnet og her tog degnen så plads med spanskørret og en efter en blev vi beordret ud. I døren fik man så et rap bagi, havde ingen tilstået på vej udad, gentog ceremonien sig, men nu den anden vej, og undertiden flere gange. Men ingen sladrede så vidt jeg husker. Piger blev aldrig slået på denne måde, her faldt højst en flad lussing eller et godt ryk i en hårfletning.

Der var dog almindelig enighed om at drenge fra hjem, hvor degnen og hans kone kom til spisegilder, eller fra landbrug hvor degnen havde lov til at gå på jagt, slap billigere, end drenge fra arbejderhjem, fodermesterboliger o.l.

Nedenstående er uddrag af et ufærdigt, tidligere brev til Børge Jensen, Hadsten;

Min far gik ofte på jagt sammen med degnen og mejeristen, sandsynligvis fordi min far havde gode jagthunde, og vel derfor slap vi, brødre, syntes vi, altid skånsomt fra afstraffelserne. Vi brugte dog også sommetider et fif, vi havde lært af en dreng, der hed Svend Aage Varberg, han hylede undertiden "av av" før degnen havde slået. Vrælet fik degnen til ligesom at gå i stå og så var det selvfølgelig med at komme uden for rækkevidde.

Timerne i anden klasse formede sig som regel på den måde at vi efter morgensangen "I Østen stiger solen op" (degnens kone var virtuos i at spille netop denne salme på et gammelt falskspillende orgel) og "Fadervor", i første time havde religion eller bibelhistorie. Degnen fik så nogenlunde ro til at læse Aarhus Amtstidende, samt få sin første pibe tobak røget.

I anden time fik vi nogle regnestykker for, og så førte degnen regnskaber ind i nogle store bøger. Han var regnskabsfører i Lokalforeningen i Haldum.

I vistnok 1924 var der opført en ny skolebygning (tegnet af arkitekt fra Hadsten) og en lærerinde blev ansat. Eleverne blev nu delt i tre klasser og undervisningen mærkbart forbedret. Det var en dygtig og respekteret lærerinde, der var blevet ansat, ud af vistnok 42 ansøgere.

I øvrigt måtte disse ansøgere løbe "spidsrod" blandt en del "udsøgte" familier i skoledistriktet. Mit hjem var et af dem, P. Smeds i Sandby et andet. Sandby-børnene hørte til i Over Hadsten, men skulle nu ligesom børnene i Haar høre til Haldum skoledistrikt. Skolen i Haar var blevet nedlagt.

Efter besøget i Sandby gik vandreturen til Haar, derefter vistnok til Ejer Nielsen mellem Haldum og Vithen, en travetur på ca. 10-12 km i al slags vejr. Man besøgte ca. 10 hjem i distriktet.

Vi børn lyttede, når Far og Mor diskuterede ansøgernes kvalifikationer. Min Far tog et hurtigt skøn, og kasserede af mange grunde, bl.a. var en direktørdatter, en røbede at hendes forældre var socialdemokrater (det skal her indskydes, at da min far gik i skole ca. 1890 i Sølvssteen Skole blev vi formanet til at løbe forbi et bestemt hus, for her boede Mads Socialdemokrat, blandt bønder en slemme karl. Min far var hjemmefra "indoktrineret" venstremand, og forblev alle dage politisk højredrejet), en havde højhælede sko, en anden næsten rene ug'er i alt (føj for S...., sagde min Far, hun er klogere end hele sognet).

Min første jagt

I det herrens år 1922, første søndag efter 20. september, mener jeg at kunne huske, kom jeg for første gang med på jagt, 8 år gammel. Men altså mindst to alen bag min Far, ved venstre side. Herta, hunden, havde sin faste plads ved højre side, når den var "på plads".

Min Far var statshusmand med 10 tdr. land under "neglene", som det hed, men han var også håndværker og kunne således ikke jage på søgnedage. Søndag morgen før Fanden fik sko på, kørte far på cykel ca. 3 km til en skovkant ved Faurskov, for som han sagde, at tage imod harerne, når de ville ind at hvile efter nattens fråseri på markerne og sjældent kom han hjem uden en hare eller to. En god begyndelse på en ofte lang jagtdag.

Efter hjemkomsten skulle davren sættes til livs, en stor portion "dykænder", rugbrødsterninger i kogt og varm skummetmælk og hertil en gnalling tør ost, som han med velbehag bed af, bagefter en kop kaffe og en skive hjemmebagt sigtebrød med skrabet Oma margarine på. Så blev piben stoppet med Obels B. Melange og efter nogle drabelig sug og udpustninger af røgringe, som vi børn forsøgte at fange på pegefingrene, faldt min far hen i en kort salig døs, men kreaturerne skulle fodres og der skulle muges ud. Min mor havde, mens far var på jagt, malket vore seks køer, vi børn fik lov at malke de blødpattede, men mor malkede efter alt imens hin sang Hjalmar og Hulda og andre sange, så det kunne høres viden om, og hun sang skønt – husk på vi havde dengang hverken radio eller tv, enkelte en skrattende grammofon.

Aften før jagten gik ind, kom min fars gode jagtkammerat, landmand Niels Madsen, for at planlægge næste dags jagt, markjagterne var for det mest frie, blot man kendte landmanden, men Degnen og Mejeristen, der fulgtes ad på jagt, som regel også ligesom landbetjenten og havde lov at jage på de samme arealer, skulle helst på en pæn måde kommes i forkøbet. Smeden rykkede først ud om eftermiddagen, så ham var de ligeglade med, og han havde for resten ingen hund.

Jagten begyndte tæt på landsbyen. Når Mejeristen ved 10-tiden var færdig med indvejning af smør og osteproduktionen var i god gænge, kunne forlade mejeriet og gå på jagt uden at forsømme sin pligt i mejeridriften, ville han begynde jagten der.

Man valgte først roearealerne sjette række i hver sin side, her var størst mulighed for at harerne sad og for så vidt også agerhønsene, fasaner fandtes den gang næsten kun i nærheden af skove, så blev græsmarkerne gået. Her stod køerne for det meste i tøj, så kom stubmarkerne under behandling og havde de regnet sidst på natten, sprang man over de våde roemarker og tog den trælse tur i brakmarkerne, her sad så ofte harer. De fleste veldrevne gårde havde i en 8 marksdrift som regel en 1/8 del af arealet i brak, det vil sige, der blev ikke avlet på arealet i det år, det skulle hvile og renses for ukrudt. Man kendte ikke til sprøjtemidler og næsten heller ikke til den dyre kunstgødning, kun ko-, svine-, heste-, hønse- og menneskegødning i en god sammenblanding samt ajle og møddingssaft. Man avlede, når det var bedst, ca. 20 a 22 fold.

Yderst i markerne havde gårdene som regel et areal de kaldte heden, et vildt-eldorado, som regel græs, hør eller rug, arealet fik sjældent gødning. Herude lå også ofte mergelgrave i forbindelser med afvandsgrøfter, skelgrøfter med dræningsafløb, i gravene kunne tit træffes gråænder og på brakmarkerne store mængder af trækfugle ofte på flokke i tusindvis iblandet viber, stære og måger. Når Niels Madsen og min Far traf på disse flokke trækfugle, kom hundene "hinter" og man slingrede med vinden i ryggen og mindst to skuds afstand ind på flokken, der naturen tro altid lettede mod vinden og altså også mod "jægerne". Man skød dengang med sort krudt og ind i flokken, det gjaldt,

efter den tids moral, om at få nogle vingeskudte fugle med baskende vinger og klagende fløjtetoner at kalde den flyvende familie til, så nye skud kunne affyres mod de flyvende flokke, når flokken var bleven af at "stå" efter deres nedskudte fæller, kom hundene på apporteringsarbejde, ikke så vanskeligt, de døde trækfugles hvide bryst lyste godt op mod den sorte muld, og de vingeskudte forsøgte at baske sig væk fra hundene, hvilket var håbløst. Var der fældet mindre end 20 a 25 stk. var det nærmest at regne som spild af patroner.

"Hjalmar og Hulda" er en vise om fiskerpigen Hulda, som svigter sin soldat, Hjalmar. Den er oprindeligt svensk (1843), men findes i en række skandinaviske variationer og blev blandt andet udgivet i Danmark af Julius Strandberg, som i 1879 forfattede en version på 23 vers, der blev solgt i over 50.000 eksemplarer som skillingsvise. Syddansk Universitet har udgivet en version her: <http://ask.bib.sdu.dk/skillingsviser/tekster/eny232t.htm>

Jeg har ikke arvet min far og farfars jagtinteresse, så jeg måtte slå op, om det med harerne i sjette række havde noget på sig. Ifølge en artikel i Jægernes Magasin, så sidder haren gerne i netop 3.-7. roerække.²

---

² Brandt, Nikolaj: Harejagt. Jægernes Magasin, 2013. <https://jaegernesmagasin.dk/artikler/harejagt>

Morgenmad for husmand og murer

Erhardt Mogensen, Haldum Mark pr. Hadsten

På forårsmessen for nylig i Rønbækhallen blev indslaget fra Sundhedsafdelingen om sund mad rost i høje toner af presse og gæster – og bestemt ikke uden grund. Indslaget fik mig til at erindre min fars morgenmad i 1922:

Om morgenen i det Herrens år 1922 var min fars morgenmad "dykænder" m.m. Måltidet blev forberedt allerede aftenen i forvejen. Efter endt malkning af ejendommens seks køer, fik min mor allernådigst lov til at tage cirka to liter nymalket mælk med ind til husholdningen. Mælken blev hældt op i et stort lerfad og stillet i spisekammeret for natten. Om morgenen blev mælken skummet for fløde. En lille liter mælk blev bragt til kogepunktet i en gryde på komfuret, hældt op i en lerskål og heri kom så nogle terninger af rugbrødsskorper og rugbrød, det kaldtes "dykænder", hertil en knivspids salt og en humpel ost.

Osten var fra mejeriet og blev kaldt anden classes. Kun leverandører kunne købe disse mere eller mindre defekte oste for meget små penge. Når vi fik en sådan ost, blev den som regel punkteret, skorpen på oversiden blev skåret fra og undertiden blev noget ildelugtende gullig væske hældt over i en spand. Så blev osten skyllet med varmt vand og skrabet på de syge steder med en ske ind til den friske og rene ostemasse.

Affaldet blev rørt op med lidt valle og en håndfuld grutning og hældt i truget i grisestien til en gammel so – og himmel og hav som soen kunne smaske, når den "delikatesse" et par gange eller tre om året blev serveret for hende.

Efter at dykænderne var sat til livs, drak min far en stor kop sort kaffe sammen med en skive hjemmebagt sigtebrød med margarine. Til slut blev lidt kardus dyppet i pibesovs og rullet i aske fra den lange pibe – det var dulmende medicin for den hule tand. Min mor frabad sig morgenkysset.

Efter cirka en times arbejde i stalden cyklede min far til Faurskov, hvor han arbejdede som murersvend ved opførslen af de mange statshusmandsbrug. Vor genbo, Jens Jørgensen, murer og husmand arbejdede samme sted. Jens Jørgensens genbo, Marius Østergaard, ligeledes murer og husmand arbejdede også der. Når de kom hjem igen, ventede som regel to-tre timers arbejde i stalden.

Som et lille kuriosum; min far havde kone og 10 børn, Jens Jørgensen havde kone og 11 børn – og Marius Østergaard havde (hold fast) kone og 16 børn.

Og ingen sultede, takket være landbruget – her var der altid mad at finde.

Publiceret i Ugebladet for Hinnerup og Omegn, maj 1996.

Da Andelsbanken gik ned

Og konsekvenserne for byggeriet ved **Haldum Vestergaard i 1925** – med lidt sidebemærkninger

I 1920'erne krakkede hver tiende af de danske banker – mest berygtet er Skandinaviens dengang største bank, Landmandsbankens skandaleomspundne sammenbrud i 1922. I 1925 kradser krisen fortsat i erhvervslivet, og en storlockout huserer fra april til juni måned. Husmand og murer Erhardt Mogensen, Haldum Mark, havde fået sit første større murerarbejde med tilbygningerne til Haldum Vestergaard i 1925. Midt i byggeriet standser Andelsbanken sine betalinger – og det truer med at standse byggeriet og både gårdmand og håndværkere risikerer en økonomisk lussing.

Bankkrak sendte dengang som nu økonomiske chokbølger gennem de berørte samfund – og lige som i dag forsøgte staten at afbøde de værste konsekvenser.

På Haldum Vestergård valgte man også at tro på at katastrofen udeblev.

Få dage efter rejsegildet på Haldum Vestergårds nye tilbygninger i 1925 standsede Andelsbanken sine betalinger. Her stod alle gårdejerens penge, og pludselig stod han uden penge til at betale de mange håndværkere og risikerede at gå vinteren i møde med en lade uden tag. Alligevel fortsatte arbejdet – selv om ingen kunne forudsige hvordan hverken gårdmand eller håndværkere skulle få penge til det.

Håndværkerne

Jens Christensen havde i 1919 overtaget gården efter sin far, Peder Christensen, og ville nu bygge ny lade mod syd og svine- og hestestald og karlekamre med mere mod vest på gården. Arkitekt Sørensen fra Hadsten havde lavet tegningerne, og i det tidlige forår 1925 blev tømrerarbejdet overdraget tømrermester Poul Knudsen, Vitten og murerarbejdet gik til murermester Erhardt Mogensen, Haldum Mark. Materialerne kom fra Christensen & Nielsen, Vestergade 6 i Aarhus, og var repræsenteret af firmaets legendariske og populære Jens Rugaard.

Det var efter datidens forhold et ret stort stykke arbejde for landhåndværkere. Byggeriet skulle begynde senest 1. april og slutte før frosten satte ind – det ville dengang sige omkring midten af oktober. Omkvædet “med min hakke, min skovl og min spade” giver et godt billede af datidens tekniske hjælpemidler. Det meste arbejde var vitterligt *håndens* arbejde.

Poul Knudsens to udlærte sønner i tømrerfaget, Henry og Ejner, arbejde hos faderen som svende ligesom Jens *Snedkeren* fra Vitten. Erhardt Mogensen antog den 46-årige Poul Curt Sørensen, Haldum, som en slags formand for byggeriet. Poul Curt kunne nemlig “forstå” tegninger, havde overblik og kunne se, hvornår der skulle bestilles nye materialer.

Han havde i øvrigt en fortid som landpost, men efter et par uoverensstemmelser “tog” Poul Curt sin afsked og arbejdede derefter som altmuligmand. Hans hænder sad rigtigt på skafterne og hovedet var ret intelligent, sagde man. Poul Curt blev senere en populær og respekteret ringer og graver ved Haldum Kirke.

En anden antaget arbejdsmand var *Laj*, der var gift med Marie og boede i tagetagen hos Marius Laasby på Trekanten, Haldum By. Laj og Marie flyttede senere til Hinnerup til en lejlighed hos Th. Bennekow.

Laj fortalte mig i øvrigt engang, at det at være arbejdsmand på landet næsten var ensbetydende med at være arbejdsløs fra november til april. Og så var det ikke altid lige morsomt at blive udkommanderet af fagforeningen, når landmændene skulle have kørt møddingen ud på markerne om foråret.

Laj kunne blandt andet fortælle om gårdejer Niels Fiil, Bakkely, der havde fin orden i tingene, når møddingen skulle ryddes. Hestene var affodret, vandet og striglet, seletøjet lagt på, skaglerne fornyet, vognene smurt og endda kørt på plads ved møddingen. Læssegreben var stukket i møddingen, og som Laj sagde det;

-“Niels Fiil havde sågu spyttet på grebskafte, så det var bare med at tage fat!”

Laj var en rolig og besindig mand.

Marinus Holgersen, nu Skanderborgvej 139, Haldum Mark, blev ansat som murerarbejdsmand og der blev antaget to nyudklækkede murersvende fra håndværkerafdelingen på Hadsten Højskole. Den ene hed Damborg, var fra Glæsborg og kunne foruden at passe sit arbejde gå på armene op af stigen ved stilladset. Den anden svend hed vistnok Kaj Jensen – og han kunne efter fyraften, dengang otte timers arbejdsdag, slå flyvespring og flik-flak.

Banken krakelerer

Umiddelbart før pinsen var der rejsegilde på ladebyggeriet og håndværksmestrene fik udbetalt et a conto-beløb i henhold til aftalen. Alt var hidtil forløbet tilfredsstillende for alle parter.

Men så begyndte genvordighederne tredje pinsedag, den 3. juni 1925. Klokkeren 11 hin dag blev håndværksmestrene kaldt til møde af Jens Christensen på dennes kontor i dagligstuen. Arkitekten og Rugaard ankom lidt senere, Kirstine så noget forgrædt ud, men holdt sig ellers i baggrunden. Årsagen til mødet var, at Andelsbanken havde stoppet alle udbetalinger, og netop i denne bank havde Jens Christensen anbragt sin ledige kapital beregnet som betaling til byggeriet.

Man drøftede kort situationen, og Jens Christensen stillede håndværkere og leverandør frit om de ville stoppe arbejdet indtil Jens Christensen havde fundet ud af, om han kunne gennemføre byggeriet.

Håndværkerne vedtog at fortsætte i al fald ugen ud, og Rugaard tilbød på stedet yderligere tre måneders kredit mod betaling af renter.

I løbet af dagen kontaktede Poul Knudsen gårdejer Tomas Thomsen fra Vitten, og Erhardt Mogensen tog kontakt til gårdejer P. Smed Rasmussen i Sandby. Disse to gårdmænd var begge kendte for at være kapaciteter indenfor andelsbevægelsen, og deres kommentarer var enslydende: Kunne Andelsbanken undgå konkurs og i stedet træde i likvidation, ville meget sandsynligvis kunne reddes. Statsminister Th. Stauning udtalte sig i samme retning til pressen.

Tyre til terminen

Håndværkerne fortsatte arbejdet, og Jens Christensen lovede at tre ungtyre – der ellers var beregnet til betaling af december terminen – ville blive nærmest tvangsfodret og solgt inden håndværkerne skulle have næste a conto-betaling. Jens Christensen måtte også tænke på, at hvis byggeriet blev stoppet, ville det sandsynligvis være svært for håndværksmestrene at skaffe velkvalificeret arbejdskraft og byggeriet ville blive stærkt forsinket.

Herpå gav man hinanden håndslag – intet blev skrevet ned. Dengang var et ord et ord og en mand en mand.

Arbejdet gik nu sin vante gang. Alle stolede på at den 34-årige gårdmand nok skulle klare skærene. En kæmpebyrde – udover gårdens drift – var lagt på Jens Christensens skuldre.

En tidlig lørdag morgen i august 1925 drog Jens Christensen, forkarlen og fodermesteren mod kvægtorvet i Aarhus med de tre ungtyre. To velfodrede og velstriglede jyske heste var spændt for fjedervognen, forkarlen var kusk og bag vognen trak fodermesteren de tre tyre. Gik det for langsomt sprang Jens Christensen af vognen og gennede på tyrene.

Således ankom kortegen ad snoede græsgroede veje til Truegaard i den tidlige morgenstund, hvor tyre og heste blev vandet og fodret og mandskabet beværtet med kaffe og morgenbrød. Gårdejerer hed Christen Christensen, og var Jens Christensens lidt ældre bror.

Selv om Truegaard var en givtig gård, så har Jens Christensen næppe bedt sin storebror om økonomisk støtte henover morgenbordet. Christen Christensen havde nemlig sine mange penge indestående i Andelsbanken...!

Ved ottetiden hin morgen var tyrene på plads på kvægtorvet, og de blev næsten solgt omgående til en hr. slagtermester Ovesen, Aarhus til en god pris – næsten større end Jens Christensen havde turdet drømme om. Hjemturen blev lagt om ad Hinnerup, hvor det gode salgsresultat blev berettet til faderen, P. Christensen, der boede i *Villa Vitho*. Jens Christensen spurgte også forsigtigt, om han eventuelt kunne forvente lidt økonomisk bistand, så byggeriet kunne færdiggøres. Det lovede faderen, men kun i yderste nødsfald.

Likvidationen

Men Jens Christensen fik ikke brug for hjælpen. Likvidationsudvalget i Andelsbanken kunne nemlig den 1. december 1925 udbetale 60% af de indefrosne midler og i 1927 yderligere 20%, i 1929 5% og sluttelig 6,35% i 1930. Det blev altså kun til et tab på 8,65% plus lidt rentetab. Håndværkerne og leverandørerne fik deres tilgodehavende til aftalt tid.

På den måde fik byggeriet for alle parter en lykkelig udgang. Det blev en fredfyldt jul for alle implicerede i byggeriet.

Nåja – Laj blev som sædvanlig arbejdsløs omkring 1. november.

Erhardt Mogensen svor højt og tydeligt aldrig mere at påtage sig et så stort stykke arbejde igen. Et par år senere fik han overdraget murerentreprisen ved opførslen af det store stuehus på proprietærgården Labinggård ved Harlev.

Poul Knudsen overdrog sin forretning til sønnen Henry Knudsen i 1926.

En anden historie

Det var i øvrigt tømremester Henry Knudsen fra Vitten, der ved den lejlighed fik overdraget tømmer- og snedkerarbejdet, men det er en anden historie, der passende – om den bliver til noget – kan få overskriften: Da murer og jordemodermand hr. Riger, Lyngå, fik to spande iskoldt vand i hovedet på byggepladsen Labinggård.

En lille episode om hønseæg

Kirstine og Jens Christensen købte fortrinsvis deres dagligvarer i Vitten Brugsforening. Uddeler Bendtsen kom med de bestilte varer en gang om ugen, og de blev delvist betalt med Kirstines hønseæg, når hun havde overskud.

Æggene var samlet i kurve eller spande og blev vejlet på uddelerens bismervægt og derefter emballeret i en æggekasse bag i uddelerens flotte Ford 24.

En onsdag først i august måned i 1925 havde Bendtsen et lille muntert uheld med Kirstines mange æg. Ud fra mælkestuen bar han to kurve æg, og Kirstine kom bagefter med en stor spand fuld æg, som han

satte ved siden af bilens trinbræt. Da uddeleren havde tømt kurvene, trådte han baglæns ud af bilen og – o skræk og rædsel – plantede sit ene ben i spanden med æg – det blev til ene knækæg! Tømrer- og murersvende og hvem der ellers overværede episoden, lå flade af indeklemt grin. Uddeleren sagde ingenting.

Kirstine solgte ikke æg om foråret. Det skyldtes, at Jens Christensens højt præmierede jyske hingste i forårs månederne fik kosten suppleret med cirka 20 à 30 æg dagligt for at kunne tilfredsstille fem til otte ligeså højt præmierede avlshopper dagligt.

Offentliggjort i Støtteforeningen for Hinnerup Egnarkivs årsskrift, december 1996

Den lovede historie om hr. Riger, der fik to spande isvand i hovedet, har jeg ikke kunnet finde i min fars gemmer.

Erhard Mogensen (1882-1970) var Arnes far.

Jagt 1930: Min første Hare

I det herrens år 1930 blev min bror, Peter, konfirmeret i Haldum kirke kl. 10 formiddag, en søndag sidst i september måned.

Turen til kirken foregik i vor fjedervogn, forspændt vor dejlige 9-årige rødblissede følhoppe.

Min lidt ældre bror, Henry, var kusk, ved siden af i agestolen tronedede vor Far, iført sit mørke, noget blankslidte, bryllupstøj, hvidt kravetøj og butterfly, samt en ældgammel sort bowlerhat, rygende på en flot kort merskumspibe. I agestolen bagved sad vor mor og Peter.

Harejagten gik den gang ind den 22. september, og jeg havde løst jagttegn à kr. 2,00, det gav ganske vist kun ret til jagt på min fars ejendom, og kun ifølge med en jæger, der havde stort jagttegn.

Før min far steg på fjedervognen, fik jeg strenge påbud om IKKE at gå jagt, og påbud udstedt af min far var det samme som et godt lag tærsk, om det ikke blev overholdt.

Jeg blev desuden pålagt at skaffe en hyrevogn i Hadsten til transport af faster Ana og onkel Henrik, der kom med tog fra Aarhus til Hadsten kl. 11.00. Til betaling af hyrevogn fik jeg overladt een krone, det svarede den gang til en hæderlig murerarbejdsmandstimeløn.

Da jeg kunne se vores hestekøretøj holde ved Haldum Kirke, ventede jeg to minutter, så strøg jeg med min fars kaliber 12 sortkrudts hanegevær og korthårsjagthunden "Herta" på jagt, det var nemlig første søndag efter at harejagten var gået ind, og jeg ræsonnerede som så, at andre jægere nok ville jage på de arealer, som min far havde ret til at jage på. Efter et par vend på egne arealer gik turen til Per Smeds udemark nær vor mark. Her var nemlig en stor kålroemark, netop noget for harer og agerhøns. Med hunden hinter skred jeg sjette roerække af, min far havde fortalt mig, at harer som regel havde sæde i sjette roerække. Og ganske rigtig, efter en kort vandring sprang en hare, jeg tog sigte efter alle kunstens regler og skød, og da sortkrudtsrøgen havde lagt sig, lå haren stendød på stubmarken ved siden af roemarken. Herta apporterede haren og så gik det ellers hjemad, stolt som en pave var jeg nok, men også godt forsinket, og i baghovedet en lurende angst for en korporlig afstraffelse senere.

Tiden var løbet fra mig, og pr. cykel kunne jeg ikke nå at være i Hadsten kl. 11.00, altså op på min fars motorcykel B.S.A. model 28, og så af sted først til vognmand Ginge, Hadsten, der havde hyrevogn, han kunne lige netop nå den tur formedelst en krone, jeg måbede vistnok lidt, men han fik kronen, og vi nåede om til stationen netop som toget ankom. Faster Ane og onkel Henrik kom ind i bilen, og så gik turen mod Haldum mark. Jeg havde fortalt dem, at jeg var cyklende, det er det, man nok i dag ville kalde for en herlig lille nødløgn.

Da Ginge var ude af syne, besteg jeg motorcyklen og så gik det, hu-hej, for fuldt drøn op af Hadsten bakkerne. Men så indtrådte en katastrofe, ved O. Hadsten Kirke ville motoren ikke mere, hvad jeg ikke havde tænkt på var, at motoren få dage i forvejen var bleven udboret og isat nye stempelringe og således skulle køres forsigtigt til. Fra O. Hadsten til vor bopæl trak jeg maskinen hjem, hvor der var nedad løb maskinen i frigear, kom ind i laden ad bagvejen, og min mund var lukket med noget, der mindst kan kaldes for syv segl.

Et par dage efter startede motorcyklen, omend med noget besvær, men til min store lettelse, atter. Motorcyklen blev efter opklodsning i begyndelsen af krigsårene solgt til smeden i Haldum, i bytte toges en ny ubrugt damecykel med et par gode gamle ubrugte dæk, noget der i 1941 var næsten umuligt at skaffe. Min søde, friske søster, Rigmor, fik cyklen i konfirmationsgave dette år.

Da min far ved hjemkomsten fra kirken så en hare hænge på sømmet ved kostald-døren var der både lyn og torden i hans i forvejen mørke øjne, men han holdt sig i skindet, som man siger. Jeg åndede lettet op.

Da Henry lidt før kl. 10.00 havde læsset min Far, Mor og Peter af ved kirken fik han bud på at være der igen kl. 12.00 for hjemtransport. Men på vejen hjemad samlede han sin gamle skolekammerat op at køre. Skolekammeraten, Anders Kirketerp Andersen, havde jagtet småfugle i landevejstræerne med sin salonriffel, og var for hjemadgående med sidste kugle i salonriflen, og den kugle var tiltænkt en større fugl såsom allike eller lignende. På aigestolen sad han og knipsede med hanen på riflen, og pludselig gik skuddet af og kuglen ramte i det tykke af låret på føløget, det gav et ordentlig spjæt i hesten, og en blodstråle ramte højt oppe i fjedervognen. Anders' kasket blev omgående holdt mod såret, køretøj m.m. kørt ind til Anders' hjem, der lå tæt på ved landevejen. Anders' far kom til, såret blev rensset og et plaster sat på. Og så udbrød Anders' far, gårdejer Niels Kirketerp Madsen, henvendt til Anders: Du klarer dig f..... g... m.. [fanden gale mig] ikke med småvildt, din hvalp.

Hesten havde tilsyneladende ikke men af skuddet, konstaterede dyrlægen om mandagen. Tre år senere kom kuglen frem i noget betændelse i hestens hov da smeden normalt skiftede sko på føløget.

Konfirmationsmiddagen:

Gæsterne var min Fars familie, der for det meste bestod af gårdmænd el. l. samt lærerinden fra Haldum Skole. Min mors familie bestod af arbejderklassen, gav som regel mindre gaver end gårdmændene, og måtte derfor vente til man havde set om de gav gaver. Lærerinden holdt som den eneste en ualmindelig flot tale under middagen. Hun bar navnet Astrid Pedersen, og var meget afholdt af skolebørn og forældre.

Selve middagen bestod af hønsekødsuppe med hjemmelavede melboller og ditto kødboller, derefter hønsekød, ribbensteg og min mors højt roste medisterpølse, asparæssovs, hvide kartofler, rødkål, asier samt rødbeder, det skal lige bemærkes at Laurs fra Korsgården i Brundt ikke tålte medister med løg i, hævdede hans kone Jensine, min fars søster, men det vidste min mor godt, så han blev tilbudt en frikadelle uden løg. Desserten var citronfromage med et godt lag pynteflødeskum. Til maden serveredes Gammel Carlsberg øl til mændene og sødt Houlbjerg øl til damerne.

Inden kaffen skulle indtages gik mændene gerne en tur i marken for, som man sagde, at skue efterårsafrøderne, kreaturerne og ikke mindst for at "slå mave", hvad da også både kunne ses, høres og lugtes, men husk, at på landet fandtes sjældent ordentlige toiletter, men kun elendige, ildelugtende lokummer.

Under den obligate gåtur observeredes to jægere i Per Smeds udmark, altså i roer, hvor jeg havde skudt min første hare. Jægerne var mejeribestyrer Christensen, Haldum Mejeri samt overlærer Steffensen, Haldum Skole.

Hvad værre var, de to gæve jægere skød i roerne en hare og tre agerhøns, hvilket fik min far, henvendt til mig at udbryde, med hvidt skum i mundvigene, du ku da for F..... i det mindste ha gået roestykket ordentlig igennem og jaget hare og agerhøns langt væk. Jeg følte at mine jagtulovligheder var glemt for tid og evighed.

Da min første hare senere på ugen blev flået, holdt min far skarpt øje med processen, mest for at konstatere hvor haglene havde ramt haren. Det viste sig at kun et eneste hagl havde ramt haren,

præcist midt i nakken og derefter ind i hjernen, et absolut dødbringende hagl, min far kaldte det for et elendigt vådeskud. Men død i knaldet var haren altså.

Min far nød i jægerkredse stor respekt for sine skydefærdigheder og jagt-moral, trods stor ihærdighed nåede jeg aldrig hvad det angår på højde med ham. Dette er så beretningen om min først skudte hare, tilegnet min familie og nærmeste venner. Beretningen blev lidt længere end jeg egentlig havde tænkt mig, men det ene river sommetider det andet med.

Anno: September 1930

Vor Far var da rundt regnet 48 år, og vor Mor 41 år

Børn: Henry 17 år, Arne 15 år, Peter, konfirmanden, 14 år, Ella 11 år, Aage 8 år, Annegrete 6 år, Rigmor 3 år, tvillingerne Ejvind og Margit halvt år, Svend Erik endnu ikke født. Der var mange munde at mætte, vildt blev sat til livs som en stor delikatesse, og således nyder vi stadigvæk en veltilberedt haresteg.

Dateret Hinnerup, 1. november 1996. En kladde fortæller, at "sødt Houlbjerg øl" betyder "sodavand".

Så vidt jeg husker! [Murergerningen]

Kom i Haldum Skole som seksårig. Kom ud at tjene til livets ophold som tolvårig ved landbruget, kom i murerlære som 15-årig, men måtte tjene ved landbruget i vinterhalvårene for en dagløn på ca. 70 øre plus kost og logi i iskolde karlekamre. Det kan nævnes, at en pakke Flag cigaretter kostede 25 øre, en håndbajer 27 øre, en stang wienerbrød en dag gammel 20 øre.

Efter udstået læretid arbejde på Fyn, fortrinsvis mest på Marslev Mejeri (Marius Boel). Samme mejeriejer havde i sine unge år arbejdet på Haldum Mejeri og Vitten Mejeri. Blev af Marius Boel sendt til Kvibille Mejeri i Sverige for beklædning af mejeriet med vægfliser og klinkegulve, men blev nægtet arbejdstilladelse af de svenske myndigheder. Marius Boel var rådsnar, et nyt pas blev fremskaffet, hvor betegnelsen blev ændret fra murer til kakkelspecialist, og så kom arbejdstilladelsen. Ca. et halvt år varede arbejdet, betaling ved afslutning efter opmåling. Murermesteren og hr. Boel mente i danske kroner, kakkelspecialisten forlangte svenske kr. Der blev afregnet i svenske kr. Farvel og tak hr. murermester og hr. Boel.

Turen gik nu til Randers ved firmaet Rose-Jensen, blev hurtigt fast murer på bryggeriet Thor, en gratis ølration på 6 stk., udleveret inden kl. 9, var i begyndelsen vanskelig at konsumere, men senere vanskelig at få til at slå til.

1943 gik turen hjem til Haldum, for i 44 at overtage min fars murerforretning der. Flisearbejde blev mit speciale, og det skal nævnes, at første indendørs badeværelse med flisevægge var i 1944 på Thoftkærgård i Vitten, og største og flotteste Skjoldelevgård 1950. Først i 50'erne fik mejerierne, skolerne, brugsforeninger i Vitten, Haldum og Galten lokummerne udskifter med vandskylende klosetter og bade faciliteter og som regel måtte mejeribestyrer, uddeler og lærer selv betale for det nymodens påhit.

En del landejendomme ombygget eller nyopført efter brand – nævnes kan Norring Hougård, Langagergård Foldby, Hår Nedergård, Haldum Toftegård. Af større ombygninger huskes ombygning af Hadsten Afholdshotel til Andelsbankens domicil, samt renovering af flisevægge Havnens Fiskehus i Aarhus.

Skolebyggeri, helt eller delvis, Næshøjskolen i Harlev, Sabro Korsvejskole. Realoverbygning Haldum-Hinnerup skole. Værkstedshaller Håndværkerskolen i Hadsten. Klasselokaler Sølystskolen i Egå. Bakkegårdsskolen i Trige. Plejehjemmet Skovbrynet i Hinnerup. Søften Børnehaven, Søften Vandværk, Vandværk i Hinnerup. Ombygning Arup Mejeri, Fyn.

Af mange opførte villabebyggelser opført under særlige vanskelige forhold erindres Smedens villa i Skjoldelev, Frederiksens villa på Futuravej i Hadsten, Frøken Larsens villa i Vitten samt Århusvej 23, Hinnerup.

Af tillidsposter kan nævnes: formand for Haldum Jagtforening. Bestyrelsesmedlem Haldum Brugsforening. Formand Haldum Forsamlingshus. Formand Mesterforeningen 8. Kreds. Skuemester for murerlæringer, Håndværkerskolen i Hadsten. Vurderingsmand Alm. Brand. Vurderingsmand Byggeriets Reallånefond, Hadsten området. Bestyrelsesmedlem Andelsbanken i Hadsten. Politisk tilknytning Det radikale Venstre.

Fritidsinteresser: Riffel- og pistolskydning Hadsten Skytteforening. Senere flugtskydning.

Marius Boel (1882-1979) var mejerist og erhvervsmand. Oplært på Vitten Mejeri 1898-1900³. Han var den første som lavede blåskimmelost ("roquefortost") på komælk. Han overtog Kvibille Mejeri i 1934 og drev det frem til 1957 og var i Danmark kendt som "Mr Danablue", skriver Arla på sin hjemmeside⁴.

Den svenske krone var i 1935 mere værd end den danske; 100 svenske kroner svarede til cirka 116 danske.⁵

---

³ Dansk Biografisk Leksikon: Marius Boel.

[http://www.denstoredanske.dk/Dansk Biografisk Leksikon/Handel og industri/Mejeriejer/Marius Boel](http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Handel_og_industri/Mejeriejer/Marius_Boel)

⁴ Wickman, Mars: "Anrika och ädla ostar från Kvibille", <http://www.arla.se/om-arla/arlashistoria/produkterna/kvibille/>.

⁵ Danmarks Statistik: Statistisk Årbog 1935, tabel 115, side 106.

Labinggård, Haslev

I året 1928 besluttede proprietær Leth Espensen, Labinggård, at bygge nyt stuehus til gården. Arkitekt Sørensen, Hadsten, udarbejdede tegninger og betingelser. Murerarbejdet blev overdraget Erh. Mogensen, Haldum Mark pr. Hadsten. Tømrer- og smedearbejdet blev overdraget tømreren Henry Knudsen, Vithen. Afstanden fra Vitten-Haldum til Labing var små 20 km og det gav en del transportproblemer. Henry Knudsen købte en 5 hk B.S.A. topventileret motorcykel. Ejnar, broder, der arbejdede som svend med Henry Knudsen, ønskede sig ligeledes en 5 hk B.S.A. sideventileret motorcykel.

Erh. Mogensen købte ligeledes en 3½ hk B.S.A. motorcykel. Hvilke tømrersvende, Henry Svendsen ansatte, husker jeg ikke. Erh. Mogensen antog murer Rigker fra Lyngå, han havde i kraft af at hans kone var jordemor en 5 personers Essex bil og var villig til at fylde bilen op med murer- og arbejdsmænd mod betaling. Det blev således murer Karl Frandsen og dennes søn murerlærling Holger samt murer Johansen, Lerbjerg central og arbejderen Marinus Holgersen, Haldum Mark. Rigker forbeholdt sig retten til at forlade arbejdet såfremt hans kone skulle assistere som jordemor ved fødsel, der dengang blev honoreret med ca. 16 kr. pr. fødsel, hvilket var ca. 2 x en murersvends daglige fortjeneste.

Nedskrevet på bagsiden af tre gamle såkaldte dagsedler (sedler til at anføre timetal for dagens udførte arbejde).

Erhard Mogensen (1882-1970) var Arnes far.

Da Laurs og Bines skorsten fik sit endeligt

Skrevet i 1993.

Ved min bror Henrys 80-års fødselsdag fornylig drøftede vi som så mange andre, der er kommet over den første ungdom "kan du huske".

Det blev så for os Bines skorsten. Laus og Bine havde for ca. 100 år siden en lille ejendom lidt fra vejen, hist hvor Lyngåvejen slår et knæk. Da Laus døde omkring 1920 solgte Bine herligheden til naboen Bedsted. Han lod bygningerne forfalde.

Og efter skoletid var det fristende for en syv-otte drenge i ni-elleve års-alderen, med Henry som formand, at bidrage til forfaldet. Ruder blev knust, døre slået ind, skillerum væltet osv. osv.

Efter et halvt års slid, blev det skorstenens tur, vi begyndte ved ildstedet, først den højre vange, så med lidt forsigtighed venstre vange, bagerste vange skød vi til måls efter med brosten fra gulvene, det gik efter tur, på tre-fire meters afstand, en enkelt eller to turde ikke være med, så blev de kaldt tusedrenge. Det er en grim benævnelse for en ca. ti års-dreng, men i 1924 kunne man ikke have det hængende på sig.

Så en dag blev det min tur til at skyde til måls efter den genstridige skorstens bagside, med en brosten i hver hånd sneg jeg mig ind på "fjenden", alt imens der blev skelet til skorstenspiben, for begyndte den første at vakle, var det med at komme ud, havde Henry kommanderet. Så blev denne ene brosten kastet, resultatet var et hul i skorstensvangens bagside, jeg nærmede mig igen, kastede den anden brosten. Mine kampfæller udenfor skreg af fuld hals "ud, ud den vælter", jeg sprang som en besat, tabte i farten min ene spidsnæsede træsko, den var tabt for tid og evighed.

I faldet rev skorstenen et par spær med, et par loftsbjælker knækkede og efter få sekunders stilhed begyndte ydermurene at give efter for presset, så væltede hele herligheden med et ordentligt brag, og vores pæne skoletøj blev kridhvidt af støv og kalkstøv.

Et øjeblik blev vi betuttet stående, så peb en "Bedsted kommer, Bedsted kommer", vi løb som besatte mod vore respektive hjem, Sigfreds og Henrys træsko sagde klip klap mod landevejen, min ene sagde bare klap.

Hjemkommen blev min far nødvendigvis sat ind i min fortvivlede situation, på forhånd var jeg begyndt at tude for ligesom at gøre afstraffelsen, der var uundgåelig, så mild som mulig, straf var dengang i al almindelighed tørre tæsk. Der vankede nogle sviende lussinger, men så brød min mor ind med ordene "han kunne være slået ihjel", ja for satan, skreg min far ophidset, og så fik jeg en ordentlig en på sinkadusen. Forunderligt at hovedet ikke røg af.

Min far belavede sig på at hente nye træsko, jeg dristede mig til at bede om franske kapsko, de var ikke dyrere end de spidsnæsede bondetræsko, men nej og atter nej. Jeg græd ellers tappert. Ved hjemkomsten var der alligevel franske kapsko i posen, men det kunne også lugtes, at han havde fået et par øl hos købmand Bakkestrøm i Haldum.

Jo vist var der krudt i ni-elleve års-drenge også dengang.

Vi fik stegt fasan og rødvin ved Henrys 80 års fødselsdagsfest.

N.B. Bines datter Ingeborg var gift med en smed, der etablerede sig i smedien i Sandby i lejede lokaler omkring 1910. Sønnen Vagner (1914) begyndte sin skolegang vistnok i O. Hadsten, kom senere til Haldum. Vi blev sideelever. Efter endt soldatertid og giftermål, købte han smedien i Skjoldlev, hvor han ernærede sig til sine dages ende.

Fortællingen er skrevet som et brev, men der er ikke angivet nogen modtager. En kladder fortæller at drengegruppen bestod af

Min broder Henry var en slags formand for sjakket, Kjær og Jens fra Damsminde samt vistnok Agner og Laurits fra Mikkell Just skulle ud ad Lyngåvejen, vi fulgte med, sammen med Sigfred til Jens Jørgensen, vor nabo.

Originaler fra Haldum og omegn

Blink Hans, af nogle kaldet Kik Hans var husmand på ejendommen Århusvej 1, Haldum. Han havde nogle ejendommelige træk med øjnene, deraf øgenavnet. Hans ældste datter Else (f. 1911) lignende ham på en prik. Derimod lignede den skønne datter Petra født 1913 mere gårdejer Melius Rasmussens (Sandby) døtre, sagde man.

Gris Hans handlede med grise, deraf navnet, han havde et husmandsbrug på Skanderborgvej 141, Haldum, og en farverig kraftig kone Karoline, de flyttede senere til Haldum Mølle. De havde flere børn, datteren Maren, født 1914, blev i 17-årsalderen "kørt over" af en gift chauffør fra Vitten efter et krobald i Hadsten, fortæller sagnet. Det blev til tvillinger, dengang noget af en skandale for en ugift pige.

Hingst Hans havde en gul avlshingst af nærmest islandsracen, men hvor han boede, husker jeg ikke.

Anton Slagteren havde ejendommen Skanderborgvej 139. Foruden at passe landbruget på ca. 7 tdr. land, slagtede han grise i især efterårsmånederne, én pr. dag til fast pris, han var kendt for at være meget omhyggelig og renlig. Slagtningen begyndte ved nitiden og efter middagsmaden var der en times pause hvor han hvilede i en tom kobås i et godt lag halm. Efter pausen blev tarmene fra grisen skyllet rene for indhold, vendt og puttet i lunkent saltvand tilsat selleriblade, timian og lignende krydderier. Efter ca. en times ophold i lagen blev tarmene skrabet med "træflidees" og var så klar til sortpølsefremstilling med rosiner. En delikatesse med fedtegrever til. Medistertarmene blev trukket på pølsehornet, senere kogt og puttet i lerkrukker, overhældt med et tykt lag fedt, stillet køligt kunne pølserne holde sig friske i flere uger. Anton fik næsten altid lidt af pølserne og måske en stump patteflæsk med hjem til kone og to døtre. Anton blev senere mælkehandler fra Haldum Mejeri og da det blev nedlagt fra Hadsten Mejeri. Mælkevognen var hestetrukken.

Kristian i Hvollet havde ejendommen Skanderborgvej 131, han [... ville...] fortælle gerne nærmest usandsynlige historier, hvilket gav ham navnet "Løgnhals". En gang på en valgaften på Hinnerup Kro præsenterede jeg ham som sådan, ovenikøbet som den største i kommunen. Nogle dage efter modtog jeg et brev fra en sagfører i Hammel. Mine ærerørige udtalelser skulle tilbagekaldes i Hinnerup-avisen, og betale advokaten. Jeg påberåbte mig bemeldte aften at have været temmelig beruset, det blev godtaget af advokaten mod betaling af dennes honorar og udgifter, kr. 65,00.

Fars Peter, eller **Pølsepeter**, havde en ejendom ved Uhrskoven, Skanderborgvej. Farsen blev som regel fremstillet af nødslagtede dyr, og derefter falbudt fra hestevogn rundt i omegnen.

Kasper smeden boende ved Moselund havde mange børn. Han arbejdede hos maskinsmeden i Fredensgade. Om vinteren fremstillede han knive af gamle savblade, satte træskæfter på og gik rundt til egnens beboere og faldbød dem til en rimelig billig pris. I mit øje er både en kniv og en gaffel af Kaspers produkt. En aften faldbød han sine ting for en murerkone ved navn Karoline her i Hinnerup, konen havde åbenbart et godt øje til Kasper, og herregud, så kom de i en slags nærkamp, uheldigvis,

eller heldigvis, kom konens ca. 20-årige søn Sigfred hjem med to 8 pundes rugbrød, det ene smadrede Sigfred på Kaspersmedens hoved, greb den andet og for efter den flygtende Kasper. Sigfred ramte Kasper flere gange på flugten gennem skoven mod Moselund. Kasper nåede døren til sin bolig og så blev den låst. Og her stod Sigfred med en elendig lille smule af 8 pundesrugbrødet. Satans, brølede Sigfred, der var murer.

Fåre Mikael ejede ejendommen mellem Vitten og Haldum, ejendommen nedbrændte i 1928, årsag: der gik ild i et gammelt udslidt tærskværk under tærskning af en kornstak anbragt klods op ad laden. En datter blev gift med en gårdmand i Haldum, hun var et af de flittigste mennesker, jeg har kendt. Moderen gik efter Fåremikaels død under navnet "Den glade enke", og så ikke mere om hendes børn. Basta.

Plan Peter boede i Planstrædet i Haldum by, det nuværende Vinkelvej. Plan Peter var ugift, i et udhus var en islænderhest med fjedervogn med griselæder samt en fox terrier-hund. Plan Peter levede af for en stor del grise og spædekalvetransport til slagteriet i Hadsten, højst 2 grise plus en spædekalv kunne vognen rumme. Han leverede også grise og kalve til slagtere i Hadsten og Hinnerup. Var der afregninger eller sække, hvori kalvene var transporteret, sørgede han usvigeligt sikkert at aflevere ved middagstid, det gav næsten altid en gang middagsmad plus foder til hesten og lidt føde til hunden. Foder til hesten skaffede Planpeter som regel som hø fra vejgrøften, lidt rivelse, oversete sædekorn på markerne samt havreaks fra lejesæd.

Skov Maren boede i den ene ende af Plan Peters hus. Hun blev tidlig enke og ernærede sig herefter med tilfældigt arbejde, og i plantetiden i skoven. I januar og februar samlede hun knippel for Chr. Johansen og P. Løgager, to samarbejdende faste skovarbejdere som lønnede hende for arbejdet med at samle knippel, så de kunne koncentrere sig om skov og fagotd [?]. Ved fyraftenstid fik Skovmaren lov at tage et knippe knippel på nakken, og skovfoged Johnsen tillod hende endog at fjerne små vindblæste træer. P. Sørensen Balle forærede hver vinter et læs bølgekvas til Poul Court, der også boede i Planstrædet, et læs til Planpeter og et læs til Skovmaren. Kvaset blev hugget i komfursbrændsel. P. Sørensen Balle fældede som regel 22 rm bølgetræ til eget brug og 2 rm til fodermesteren, nå, gårdmandens stuehus var da også betydelig større end fodermesterboligen. Skovmaren havde en søn Johannes på min alder, i skolen sad han nederst fordi Degnen mente han var dum, og så mente vi børn vel det samme. Johannes var, har jeg senere fundet ud af, ordblind, og når vi kom til procentregning, gik han fuldstændig i stå. Degnen brugte ellers spanskrøret flittigt til at banke systemet ind i hovedet på Johannes, men lige meget hjalp det. Johannes kom ud at tjene ved en bred gårdmand her på egnen allerede i 10-årsalderen og man var på gården særdeles tilfreds med Johannes og hans arbejde, han blev i øvrigt på gården til sit 21. år, de sidste tre år som en samvittighedsfuld fodermester. Lønnen var til dels i procenter. Var mælken bedømt over 4 pct. fedt var der et tillæg til lønnen, kom mælken under 4 pct fedt et fradrag i lønnen. Kom mælken i første klasse med reduktase prøverne var der et tillæg, men ved 3. klasse et stort fradrag i lønnen, alt udregnet i procenter af gårdejeren. Efter 3 år som fodermester sagde Johannes stop, da havde han lært hvad procentregning var for noget, og derved opdaget, at gårdmanden ofte havde regnet procenterne ud til egen fordel. Johannes døde ugift i 28-årsalderen af en svulst på hjernen.

Kit Mads havde en ejendom på O. Hadsten Mark, Skanderborgvej, solgte ejendommen og købte hus i Haldum by, Jordmodervej nr. [nr. ikke angivet] da han og Karen ikke længere magtede at drive ejendommen på ca. 11 tdr. land. Om efterårene øgede han alderdomsunderstøttelsen ved at gå rundt på egnens ejendomme og udskifte små ituslåede og revnede vinduer i udhusene inden vinteren satte ind. Store ruder magtede han ikke, men udskiftede gerne løstsiddende kit, arbejdet var omhyggeligt udført til en pris forud aftalt pr. rude og blev altid udtrukket til ved middagstid, så han kunne redde sig middagsmaden.

Hans eneste søn emigrerede til Amerika, men kom hjem og byggede en ejendom på Faurskov Mark efter amerikansk mønster, altså med ejendommelige flade tage bl.a. Det viste sig hurtigt, at tagene ikke kunne holde regn ude. Her i Danmark skal tagene helst være, som Knud Brendstrup fornuftigt udtalte sig, med "høw over", altså nogenlunde retvinklet tagkonstruktion.

Karl Væveren havde en lille ejendom på Sandbyvej, hans kæreste beskæftigelse var på en stor trævæv at væve solidt vadmelsstof i mange forskellige mønstre og derefter, når vejret tillod det, gik han rundt til egnens beboere og falbød produkterne. På sine gamle dage flyttede han til et stråttækt hus i Haldum by, sin invaliderede søn Peter overtog senere huset. Peter, der var lidt af en original, gik under navnet **Peter Børst**, han var bestemt et skikkeligt og ærligt menneske, solgte lidt børster og koste fra Haldum Børstefabrik, aldrig mere end han kunne have på cyklen udstyret med to kurve, en på styret og en på bagagebæreren. Foxterrieren Musse havde sin plads i forreste kurv. Her var næsten altid lunt at være, Peter købte nemlig også hår op på fra hestemanker og -haler og så hår fra kohaler, absolut renvasket, kunne afsættes på Hadsten Børstefabrik, i øvrigt dengang en af landets største børstefabrikker. Peter Børst endte sine dage på Foldby Plejehjem.

Enke **Christiane Loth**, boende i et lille bindingsværkshus på Jordmodervej i Haldum ernærede sig i mange år som mælkekone på bl.a. Haldum Toftegård og ved tilfældigt arbejde, opfedede en fire-fem grise årligt, havde også opdræt af gæs og ænder samt høns og en masse duer på loftet. Sønnen Peter oprettede en lille vognmandsforretning i Vitten, solgte til Anker Levinsen som i 1948 solgte til Frode Laursen. Kristiane Loth var noget usoigneret og børn var nærmest skrækslagte ved synet af damen.

Fra min skoletid husker jeg tilnavne, hvorunder disse personer var bedst kendt:

- Else Pelse / Blink Hans: ejendommen Århusvej 1.
- Gris Hans (Andersen): Skanderborgvej 141
- Hingst Hans: Mellem Haldum og Vitten
- Anton Slagteren (Sørensen): Skanderborg 139
- Kristian i Hvollet (Christensen): Skanderborgvej 131
- Fars Peter (Pedersen). Uhrbroen
- Kasper Smeden (Kaspersen), Moselund
- Fåre Mikael (Hansen), Vidtskue
- Plan Peter, Planstrædet
- Skov Maren (Johannes), do.
- Jensen – Kit Mads, Jordmodervej

- Jacobsen – Karl Væveren (søn Peter Børst), Sandbyvej
- Kristiane Loth (Rasmussen), Jordemodervej 3
- Fame Laurs. Laurs Eberhardt Laursen. Mathilde. [Haldumlund]
- Julius i Sandby Skov
- Roeentreprenøren Anders Kjeldsen, Haldum by
- "Onkel Toms Hytte"
- Ko Niels, Neder Hadsten
- Per i Paradiset, Sandby
- Stue Niels, Neder Hadsten
- Niels Tækkemand, Sandby
- Fame Laurs. Datter Sigrid. Søn: Direktør Faxe Kalkbrud.

Beretningerne om originalerne fra Haldum og deres tilnavne var tænkt som et brev til N.P. Boye-Nielsen (dateret 4. marts 1996), og skyldtes, at Aage Schøler nogle år tidligere havde spurgt min far, om ikke han kunne huske noget om disse mennesker. Det håndskrevne brev blev aldrig gjort færdigt eller afsendt inden min far døde i 1997. Listen angiver sikkert de mennesker, som min far havde tænkt sig at beskrive. Han nævner også, at gårdejerne allerede er tidligere beskrevet af Søren Christensen, Aage Schøler og N.P. Boye-Nielsen, så derfor er der ingen beskrivelser af dem.

Ganske typisk stammer de fleste tilnavne fra enten erhverv eller bopæl. Gennem 1800-tallet forsøgte staten at give bondestanden faste efternavne og undgå for mange ens navne og dermed forvekslinger af borgere. Det mislykkedes ret grundigt og i dag er –sen-efternavne fortsat dominerende – men en del familier fik tilnavnet som efternavn, og de stammer netop fra enten erhverv (som fx Møller eller Smed) eller bopæl (som fx Søndergård eller Lund).

Min fars fortælling antyder, at Blink Hans' hustru og Melius Rasmussen havde en affære, fordi Blink Hans' døtre ikke lignede hinanden. Haldum kirkebog har dog en anden forklaring: Else og Petra lignede ikke hinanden, fordi de ganske enkelt havde helt forskellige forældre. Else er datter af Hans Th. Sørensen og Louise Marie Pedersen. Petras mor hedder derimod Ane Sørine Pedersen, og da hun fik sin datter som 21-årig var hun ugift og boede (måske som tjenestepige?) efter alt at dømmes hos Melius Rasmussen. Der er ikke anført nogen far i kirkebogen. I 1916 bor Petra hos Hans og Louise, så hun er sandsynligvis kommet i pleje hos parret. Hans Sørensen ejede "Bakkebo", Århusvej 1, fra det blev bygget i 1906 og frem til 1939.⁶

Haldum kirkebog kan også bekræfte, at Hans Andersens (Gris Hans) ugifte datter Maren som 18-årig fik en søn i 1932 (dog ikke tvillinger).

Kasper smedens kniv og gaffel har jeg ikke kunnet finde i min fars gemmer.

---

⁶ Topografisk Historisk Haandbog Aarhus Amt, Dansk Kulturhistorisk Forlag 1949, del III, side 72.

Kautionisterne

Fra et ufærdigt brev til Børge Jensen, Hadsten. Brevet begynder med at min far har læst Børge Jensens bog om Hadsten Sogns historie. Skrevet ca. 1983/84.

En lille historie skal du have med på vejen: Min far født i 1882 i Skød, kom 23 år gammel som arbejdsmand til kampstensmureren Niels Møller i Klarbøge og senere udlært som murer 1905, men boede hos Christian Mortensen i det "Gamle Klarbøge". Min fars broder, Mogens P. Mogensen, var da gift med Niels Møllers datter. Vi kaldte hende Sine. De overtog gården efter Niels Møller 1907.

De købte gård i Granslev i 1911. Måtte efter krisen i 30'erne afstå gården til købmand Michaelsen, Granslev. Forinden (1924?) havde min far, Th. Rasmussen, Hadsten Møllegård samt min fars svoger, gårdejer Søren Mikkelsen, Tomlev [?], kautioneret for et lån til Mogens Mogensen, Granslev. Lånet blev optaget i Hadsten Bank.

Ved tvangsauktionen var der til rest ca. 7.000 kr. at betale, hvilket beløb blev afkrævet kautionisterne "én for alle og alle for én". Min far hang i forvejen på en veksel på 1.200 kr. i samme bank, udstedt af en tidligere gårdmand i Lyngå, der byggede villa på en forventet arv fra Amerika, den udeblev, manden tog "strikken" og forlod denne verden. Villaen kom på tvangsauktion og indbragte 17% til kreditorerne.

Kautionisterne for lånet til Mogens Mogensen holdt møde om betaling af de mange penge. Fru Th. Rasmussen – Th. Rasmussen var død – havde været nødt til efter salg af Møllegård igen at overtage Møllegården. Hun havde ikke for meget at gøre med, Søren Mikkelsen i Funder endnu mindre, og min far bogstaveligt talt intet, det så sort ud.

Men Mogens Mogensen oplyste, at en leverance på flere slagterisvin kort før tvangsauktionen til Hadsten Slagteri ikke af Hadsten Bank var afregnet, men brugt som indbetaling af skyldige renter på lånet. Denne oplysning til Banken satte hjernerne hos kautionisterne i sving, man mente beløbet skulle have været brugt som afdrag på lånet, renterne kom ikke kautionisterne ved. Banken protesterede, så henvendte kautionisterne sig til en sagfører i Aarhus. Sagen tog en ny vending, sagføreren mente, at Banken havde gjort sig skyldig i selvtægt ved at tilbagekalde beløbet, og i den efterfølgende retssag tabte Banken.

Kautionisterne skulle end ikke betale renterne af det skyldige beløb og fik nu tilkendt 500 kr. i sagsomkostninger. Glæden var stor hos kautionisterne og Mogens Mogensen. Men nogle måneder senere kom afregningen fra deres sagfører i Aarhus. Hans honorar var ca. 1.700 kr. minus de ca. 500 kr. Min far gik helt "amok", han troede vist som de andre to kautionister, at sagføreren var betalt med det af retten tilkendte vederlag. Ca. 400 kr. til hver kautionist var mange penge i 1933 at skulle udrede. En sagfører i Hadsten, han hed vist Janken [?], blev forevist Aarhus-sagførerens afregning, men kunne kun konstatere, at honoraret var rimeligt og fuldt lovligt. Min far kontaktede herefter Aarhus sagføreren, og det blev vedtaget, at sagførerens tilgodehavende skulle betales med en tredjedel af hver kautionist inden to år. Sagføreren var dog menneskelig. Hvordan Søren Mikkelsen og fru Thomas Rasmussen fik betalt, ved jeg ikke. Min far derimod havde afdraget på veksel fra Lyngå, men det fik en brat afslutning ved ovennævnte selvfslutning. Bankdirektør Steen Christensen var ikke venligsindet over for min far. En gårdejer i Haldum hjalp min far med en kasse-kredit på 5.000 kr. i en Hinnerup Bank mod pantebrev i min fars ejendom i Haldum.

Og som et lille kuriosum kan jeg nævne, at jeg ved min mors død i 1976 fandt en check fra Hadsten Bank på kr. 146,- udstedt i 1936 til min far for en afdød forsikret hest. Checken er behørigt

underskrevet af min far på bagsiden, den kunne altså hæves af hvem som helst, men er altså blevet lagt til side. Jeg foreviste checken til bankdirektør Steen Christensen i Hadsten Bank i 1976 og forespurgte om man ville indløse den, det blev et klart nej, ikke overraskende. Checken har jeg endnu.

Mogens P. Mogensens ældste datter, Kirstine, blev i begyndelsen af trediverne forlovet og gift med en "lang lømmel", som min far udtrykte sig, fra Futting Damsgård, Ma[?] Christensen hed han. Begge er nu afgået ved døden. Kirstine var meget interesseret i slægtsforskning og udarbejdede en slægtstavle over bl.a. min Fars familie. Den var grundlaget for min søn Svend Aages interesse for slægtsforskning. Du og Nydam Jensen får megen tak og ros for den hjælp, Svend Aage fra jeres side får ved sine besøg i Hadsten Egnsarkiv.

Men tilbage til Jens Møller, Klarbøge. I min Fars læretid begyndte Jens Møller af en passende sten at tilhugge sin egen gravsten. Navn og fødeår samt et kors var udhugget længe før hans død, men dødsåret kunne han trods alt ikke udhugge. Stenen stod i mange år på hans grav på Over Hadsten Kirkegård. Og efter gravstedets sløjfelse blev stenen, mener jeg, afhentet af Kirstine fra Futting, altså Jens Møllers barnebarn. Og muligvis har [...] Rasmus Christensen, Futting, stenen endnu, jeg ved det ikke.

Det jeg havde tænkt som et lille brev, blev en længere udpensling.

Men også et par ord om Christian Mortensen, Klarbøge.

Min Far boede i sin læretid hos Chr. Mortensen, men fik kosten på Klarbøge, sandsynligvis hos Sine og Mogens.

Chr. Mortensen og min Far var gennem hele resten af deres liv gode venner, kammesæler. De var begge husmænd – venstremænd og nogenlunde lige rige, eller snarere fattige. I al den tid, jeg kan huske, havde min Far jagten hos Chr. Mortensen, vederlagsfrit. Ved Knud Mortensens overtagelse af ejendommen stoppede dette privilegium. Fra min tidligste barndom, og vel omtrent til Knud Mortensen overtog Chr. Mortensens ejendom, havde Chr. Mortensen så jævnligt en veksler – med min Far som kautionist – vekslene var altid udstedt ved køb af en ny ko – eller hest. Ved omsætning hver 3. måned besøgte Chr. Mortensen os altid efter mørkets frembrud og først efter et par timers snak, kaffedrikning og piberygning kom papirerne frem. Vekslerne blev punktligt passet og betalt. Altså, jagt og vekslerunderskrift gik godt sammen.

Et år, muligvis 1945, arbejdede vi med noget murerarbejde hos Chr. Mortensen, det var kort tid før høst. Chr. Mortensen havde en kontrovers med nogle gårdmænd, der forlangte Dalvej nedlagt, idet det hævdedes, at vejen, der gik fra Klarbøge til Ndr. Hadsten aldrig blev brugt. Chr. Mortensen hævdede at bruge og kunne om vinteren især have brug for vejen. Gårdmændene havde for længst inddraget vejen som agerland. Chr. Mortensen ville demonstrere sin ret til vejen, spændte to heste for en fjedervogn. Thorvald, sønnen, han tjente hos Keiser Sørensen, var hjemme denne dag, kom op i bagenden af vognen holdende to køer i et reb.

Børge Jensen og præmieskydning i Sønder Vinge, 1944

Skrevet i 1995.

I Hinnerup Egnsarkivs mødelokalerholdt den kendte Hadsten-borger, 86-årige Børge Jensen et interessant foredrag om sin opvækst og livsgerning.

Men noget forbigik han bevidst eller ubevidst, måske fordi han kun syntes det var mindre betydningsfuldt. Hadsten Avisen refererede ved Børge Jensens 85-års fødselsdag sidste år meget udførligt om Børge Jensens mandomsgerninger.

Men lidt supplement kan næppe skade.

Da Børge Jensen og hustru i 1933 kom til Damsgård i O. Hadsten vakte det betydelig opsigt, at den da kun 23-årige gårdejer allerede i 1934 kunne bygge en stor, moderne kostald på gården. Krisen i begyndelsen af 1930erne var absolut ikke glemt, hverken af landmænd eller andre. Det skal gerne indrømmes, at byggeprisen aldrig siden har været billige end i 1934, altså en fornuftig disposition. Kostalden er i dag for længst ude af sagaen, trods alt.

Børge Jensen søgte ret hurtigt optagelse i den noble og landskendte Hadsten Skytteforening, han viste sig at være en meget fin riffelskytte og en sund sportsånd var han også i besiddelse af.

Under besættelsen 40 til 45 blev alle rifler og ammunition beordret afleveret til den tyske krigsmagt. Skytteforeningen afleverede sine flotte præcisionsrifler, men beholdt dog låsene, så riflerne ikke kunne bruges. En enkelt riffel blev trodsede forbuddet, dog ikke åbenlyst, to flotte rifler blev indpakket forsvarligt, gemt under en enorm halmdyngde i laden på Ginneruplund, O. Hadsten, på gården kan riflerne den dag i dag beskues.

Kaptajn Wiuff, Sandbygård, brugte en hel dag med afskydning af flere hundrede riffelpatroner i gårdens grusgrav før tre rifler blev afleveret til værnemagten. Riflerne blev sandsynligvis smeltet om til kanonføde.

Skytteforeningen fik ret hurtigt anskaffet nogle Otterup luftrifler, der var ret præcise på udendørs bane, det resulterede i at flere riffelskytter anskaffede sig egne luftrifler, bl.a. Børge Jensen, måske er disse rifler og hule kugler i behold visse steder.

Den 23/4-44 var Hadsten Skytteforening inviteret til præmie- og pokalskydning i Sdr. Vinge Skytteforening sammen med Langå Skytteforening. For Hadsten Skytteforening deltog gårdejer Børge Jensen, Damsgård, O. Hadsten, gårdejer Børge Erlandsen, Broholm, Balle, gårdejer Laurits Ibsen, Balle, konsulent Hans Andreasen, Hadsten samt undertegnede murer Arne Mogensen, Haldum Mark pr. Hadsten. Købmand Chr. Hvid Rasmussen, Østergade, Hadsten, var desværre forhindret i at kunne deltage, et stort handicap for Hadsten-holdet, var alle enige om.

Kl. ca. 9:00 hin dag drog vi med toget fra Hadsten mod Langå, ved ankomsten hertil hyrede vi en taxa med "kakkelovn" på bagperronen og dæk nedslidte indtil lærredet, farten var derefter; 25-30 km pr. time.

Vel ankommen til Vinge forsamlingshus blev vi budt velkommen af Vinge Skytteforenings formand, [og af] en meget bestemt dame, cykelsmedens ægteviv, blev [vi] budt på en kop såkaldt kaffe, en sort væske af en anelse kaffebønne, cikorie og brændt byg. Tobaksrøgen lugtede af [...?] tobaksblade blandet med rabarberblade og derefter syltet i en mødding et halvt års tid for herefter at blivelæstet og rullet som ruller.

Skydningen gik planmæssigt. Hadsten-skytterne klarede sig flot, fik vi underrettelse om en times middagspause, og velbefindet blev styrket af en stor saftig hakkebøf m. læg, kartofler og sovs samt et stort krus Houlbjerg øl, alt til en rimelig pris, og serveret af værtens to søde døtre i den giftemodne alder, de "skød" pænt og diskret til i alt fald de ugifte mandlige skytter, når det faderlige ophav var lidt uopmærksom. Det skete trods alt ingen vådeskud, så vidt vides.

Ved skydningens afslutning konstateredes det at Hadsten Skytteforening lå klart i spidsen i næsten alle skydninger, og i pokalskydningen stod to Hadsten-skytter absolut i spidsen nemlig Laurits Ibsen og undertegnede, ved omskydningen tabte Laurits Ibsen og undertegnede fik pokal og førstepræmie. Pokal med inskription er efter mange års pudsning nærmest sort, sølvbelægningen var åbenbart meget tynd dengang.

Generator taxaen kørte os ved afslutningen ved 5-tiden til Langå station og hjemturen begyndte under livlig snakken og mange hyggelige kommentarer, vi kunne sagtens nå at være hjemme før spærretiden kl. 22:00, men ak, efter få km kørsel stoppede toget, årsag: nogle sabotører havde netop sprængt et stykke ca. 30 cm skinne i liften, og konduktøren forklarede, at der ville medgå ca. 2 timer med udskiftning af ny skinne. Der sad vi så og gloede på hinanden i den mørklagte kupe. Men Børge Jensen må have forudset situationen, for ud, vistnok venstre ærme, fremtryllede han et spil kort og så kunne tiden slås ihjel med kortspil omkring klappen ved vinduet. De sorte gardiner var omhyggeligt trukket for togvinduerne, så det i kupeerne sparsomme lys ikke kunne ses udefra.

Efter et par små timer gav det pludselig et ordentlig ryk i toget, idet det satte i gang uden forvarsel. Rykket gjorde imidlertid at én eller anden sparkede til pinden, der holdt bordklappen oppe og alle pengene faldt på gulvet. Der opstod en ret hidsig diskussion om hvis penge, der var hvis, men her kom Børge Jensens diplomatiske evner i anvendelse; han samlede alle pengene i en bunke og delte dem i fem lige store dele, ingen mukkede over afgørelsen og kortspillet kunne fortsætte. I Laurbjerg blev toget dirigeret ind på et sidespor, de tyske militærtog havde nemlig forkørselsret.

Trods alt kom vi til Hadsten ved 23-tiden, en time efter spærretidens indtræden og færdes ude med en riffel på den tid af natten kunne godt være nærmest livsfarligt. Stationsforstanderen nægtede, nærmest ligbleg, at opbevare riflerne til næste dag. Så smed vi riflerne på skuldrene, sprang på cyklerne med trædæk foran og dækslapper bagpå og cyklede hjemad. Ingen blev antastet og alle kom velbeholdne hjem, omend noget forsinket. En herlig sportsdag var til ende.

Nogle år efter, ca. 19[??], efter krigens afslutning, kunne man som holder af Jyllandsposten få dennes søndagsudgave udleveret på posthuset i Hadsten mellem kl. 10 og 11 mod aflevering af en lille kvittering som posten så leverede tilbage om mandagen. En søndag mødtes Børge Jensen og undertegnede på posthuset lidt før kl. 11:00 for udlevering af Jyllandsposten, som vi begge var holdere af. Børge Jensen bad tillige om udlevering af Land og Folk, hvilket godt kunne lade sig gøre, men først når ekspeditionen af Jyllandsposten var slut.

Vi satte os ned på en bænk og forsigtigt spurgte jeg Børge Jensen om hvorfor i alverden han som kendt venstremand holdt den kommunistiske avis Land og Folk. Forklaringen var at han var opfordret af mange at lade sig opstille til sognerådet, valget for Vithen-Haldum-Hadsten pr. 1962, idet mangeårige medlem af rådet, P. Pedersen, Ginneruplund, ikke mere ønskede at opstille til sognerådvalg. Og, sagde Børge Jensen, går man ind i politik, er det kun godt og ofte nødvendigt at sætte sig ind i Andres politiske synspunkt og derfor holder jeg for tiden også Land og Folk.

Børge Jensen kom i det daværende Vithen-Haldum-Hadsten sogneråd med et pænt stemmetal i 1962. Så, sagde avisekspedienten, postbuddet Bøgild, nu henter jeg Land og Folk og så skal I ud. Fra et siderum kom Bøgild ud i udstrakt arm holdt han Land og Folk med en stor ildklemme og den anden

hånd holdt han krampagtig for næse og mund, mens han overrakte Børge Jensen avisen. Det kan godt være at vi måbede noget, og kontordamen var tilsyneladende en besvimelse nær, men så brød latteren løs og alt endte i god fordragelighed. Bøgild var for øvrigt et meget populært postbud på O. Hadsten-ruten og kom såvel til Damsgården som mit hjem fra Haldum Mark.

Ved juletid i mange år kørte Børge Jensen postbuddet, den populære Bøgild, rundt på ruten enten i jumbe eller, mest dengang, i slæde.

Mange har nydt gavn og glæde af Børge Jensens evner og viden, forskning m.m. En populær mand, sober og oprigtig, en hyggelig harmonikaspiller når der var ledige stunder og så har han evnen til at kunne nyde en god cigar.

På en lap papir har min far skrevet listen over de fem deltagere fra Hadsten Skytteforening og tilføjet, at "Chr. Hvid Rasmussen og Martin Pedersen, Ginneruplund, glimrede ved deres fravær."

Jagtpokal fra besættelsestiden

Pokalen fra Sønder Vinge 1944 har jeg ikke kunnet finde, men blandt min fars efterladte jagtpokaler er en anden pokal fra besættelsestiden, nemlig en 2. præmie fra ræveskydningen i Haldum Jagtforening 1942.

Pokalerne stod fremme på amagerhylden derhjemme, men først som voksen – og som historiestuderende – begyndte jeg at fundere over, at det var muligt at afholde skydekonkurrencer i et land, som var besat af en fremmed magt.

At jagselskabet turde tage en kalkuleret risiko og cykle med våben i spærretiden passer meget godt med andre historier, min far har fortalt om, hvordan de vurderede faren under besættelsen. Blandt andet fortalte han, at der ikke var problemer med tyskernes kontrol ved Randers, når jagtholdet en mørk morgen var på vej nordpå til jagt. Der stod gerne en "halt olding og en ung dreng". Undervejs havde man endog kørt en lille omvej for at samle landbetjenten op fra den gård, hvor han var gået under jorden.

Foto: Maria Randima Sørensen, Aarhus Universitet.